

Hauteskunde literarioak

Iñaki Zubeldia

Sarrera

Hauteskundeak eta Literatura aurkakoak dela dirudien arren, Nafarroako ikastoletan biak lotu zituzten eta emaitza interesgarriak irten ziren uztartze horretatik. Zenbaitek esango du ezkontza "anti natura" bat egin zela eta hortik ezin dela ondorio jatorriki atera, baina ikusiko duzuen ezagutzeko moduko ondorioak lortu zituen Irene Lopez Goñi, Ideia bitxi honen bultzatzaile eta ama pontekoak. "Juul" izeneko hezkuntz egitasmo baten barruan burutu zuen prozesu luze hau, ez baitzen egun bateko hauteskunde egun soila izan, hilabete eta hilabetetako prozesu luze baten ondorioa baizik.

Baina nondik nora sortzen da "Juul" izeneko egitasmo hau? Gregje de Maeyer idazle flandestar (belgikar) batengandik dator kiola izena. Idazle hau, haur eta gazte literaturako egile eta ilustratzaile ospetsua, hil berri samarra zen eta bere pertsonalen artean Juul mutikoa zen protagonista garrantzitsuenetakoa. Juul izeneko mutiko honen istorioekin nazioarteko zenbait sari ere irabazi zituen Gregje de Maeyer-ek. Horregatik, idazle flandestarraren omenez, izen hori jarri zitzaion programa bitxi honi.

Zenbait gogoeta

Eta egia esan behar bada, inork ez zituen halako emaitzak espero. Haurrak literatur kritiko bihurtu ziren, eta kritika hori zerbaitean oinarritu behar zuten, arrazoitu egin behar zuten, lagunak liburu baten ontasunaz konbentzitu... Gaur egun, literaturaren inguruan

hainbeste interes "ez zintzo eta ez garbi" mugitzen den garai hone-
tan, haurrek beren hitza eta beren gustua aldarrikatzea ezinbesteko
jotzen dut, liburuak eta egileak merezi duten tokia irabaz dezaten.
Egia da argitaletxeek beren interesak dituztela eta bakoitzak bere
produktua babesten eta promozionatzen duela. Egia da kritika gutxi
dagoela liburuaren inguruan eta are gutxiago kritika zintzoa. Egia da
autore batzuk goraiatzeko eta aldare gainean jartzeko eta beste
batzuk baztertzeko eta gutxiesteko ohitura dugula. Egia da interes
pertsonalak, kamarillak, fobiak eta filliak... denak gogoan edukitzen
ditugula halako liburu edo obra kritikatzeko. Egia da euskal
prentsan ere akats edo bizio hauek denak nahiko modu nabarian
ageri direla. Egia da zenbait kritikok eta zenbait mediok irakurleen
gustuak markatu nahi izaten dituztela. Egia da gai edo tematika
aldetik izugarritzko presioak dauzkatela idazleek halako gaiak edo
halako baloreak edo halako munduaren ikuspegia isla dezaten beren
liburuetan, abangoardiaren edo modernismoaren edo pedagogia be-
rri baten, azken batean, "dotriña" berri baten izenean.

Eta idazlearentzat oso interesgarriak dira honelako ekintzak eta
ekimen hauetatik ateratzen diren ondorioak. Pentsatzen dut irakas-
learentzat ere interesgarri izan behar duela, umeak inolako presio
edo interes berezirik gabe ematen baitu bere iritzia eta bere botoa.
Haurra zintzoa da eta gustatzen zaila bezalaxe, gustatzen ez zaila
ere, argi eta garbi azalduko dizu. Eta gainera bere arrazola emango
dizu, batzuetan arrazoi sinplea guretzat, baina beretzat arrazoi jatorra
eta benetakoa, sentitzen duenaren ondorioa.

Horregatik esanahi berezia dute Irene Lopez Gofiren hitzek:
"haurrak bihurtu nahi izan ditugu literatur kritiko". Haurrak baitira
beren gustuak ongien ezagutzen dituztenak, eta ez kritiko helduak,
sarritan interesatuak eta halako modaren, dotrinaren edo autoreren
aldeko borroka ezkutuan dihardutenak.

Hala eta guztiz ere, akats txiki bat topatzen diot nik —erraz
konpon daitekeen akatsa eta hurrengo ekitaldietan zuzenduko dena
nire ustez— lehenengo "literatur hauteskunde" honi: hauteskun-
deen emaitzak eskaintzerakoan, sail bakoitzean hiru edo lau liburu
bakarrik azaltzen dira eta gainera ez da esaten liburu bakoitzak zen-
bat boto izan dituen. (Ikusi artikulua bukaeran bozketaren ondo-
ria eta liburuaren sailkapena.) Idazleontzat oso interesgarria da gure
liburuak zenbat boto jaso dituzten eta sailkapen osoan non geratu

diren jakitea, zenbatgarren, alegia. Ona litzateke baita ere sailkapen hori horrela geratzeko eman diren arrazoi nagusiak ezagutzea. Horrela idazle bakoitzak jakingo luke bere liburu batzuk asko edo dexente gustatu direla eta beste batzuk, berriz, ez horrenbeste. Gerorako ballagarri izango zala idazleari zehaztasun horiek ezagutzea.

"Juul" egitasmoaren ezaugarriak

- "Juul" izeneko egitasmo hau Nafarroako ikastoletan gauzatu zen eta bertan 4.141 ikasle hartu zuten parte.
- Ikasle bakoitzak ipuin edo libururik gustukoena aukeratu behar zuen. Liburu hauek euskaraz nahiz gaztelaniaz idatzitakoak izan zitezkeen.
- 1999ko martxoaren 23an eta 24an egin ziren bozketak. Horretarako urnak, lehendakaria, idazkaria eta laguntzalleak edo begiraleak prestatu eta egon ziren mahaletan.

Egitasmoaren helburua

Egitasmoaren helburua irakurzaletasuna sustatzea zen, ikasleak literatura irakurtzera bultzatzea, helburu pedagogiko edo didaktikorik gabe. Sarritan liburuak hiztegia aberasteko ematen dira, hizkuntzako zenbait atal lantzeko edo genero literarioak aztertzeko, eta literaturazaletasuna eta gustua suspertu ordez, uste baino gehiagotan beronenganako gorrotoa eta arbuloa sortzen eta eragiten dugu.

Kanpaina honen asmoa literaturarekiko harreman gozo, pertsonal, intimoagoa sortzea zen eta esan liteke, neurri handi batean, lortu zela helburu hori. Ikasleek liburuak aztertu, marrazkiak lasai begiztatu, lagunekin liburuaren eta bertako pertsonalen eta ekintzen komentarioak egin zituzten askatasun osoz. Elkarri liburu interesgarrien gomendioak egin zizkieten, informazioa eta ilusioa elkarrekin trukatu zuten eta irakurtzeko lillura eta grina sortu zuten ikasleen arteko multzo handi batean.

Burutze prozesua

Egitasmo honen lehen pausoak 1998ko azaroan eman ziren. Helburua garbia zen: ez zen botoa ematea bakarrik, liburuak aztertu, baloratu eta ondorio ongi hausnartu batera iristea baizik.

Horregatik ikasleek ikastolako liburutegia arakatu zuten lehenbizi. Beren adinari zegozkien liburuak irakurri zituzten, baina ez irakurri bakarrik: aztertu, ezagutzen zituzten beste liburuekin konparatu, marrazkiak ikusi eta apreziatu, liburuak baloratu eta beronen kalitatea lagunekin komentatu... Eta gustuko liburuen kasuan, hauen defentsa egin behar zuten era guztietako arrazoiak emanaz. Lan aberatsa izan zen benetan.

Ondoren, gauza bera egin zuten etxean zeuzkaten liburuekin. Baina, interesgarriena beren gurasoekin herriko liburutegi publikora joatea izan zen. Ikasle eta guraso asko sekula herriko liburutegira sartu gabe zeuden eta egitasmo hau zela eta, liburutegiko bidea ikasi zuten. Han ere bilaketa lana egin behar izan zuten eta herriko liburutegiaren funtzionamendua gertutik ezagutu zuten.

Argi dago prozesua bera ondorioak bezain interesgarria izan zela, dudarik gabe. Ekimen honek sortu zuen dinamika zaila da baloratzen, baina zalantza izpirik gabe aitor genezake oso positiboa izan zela eta oso pedagogikoa, bai ikasleentzat eta baita gurasoentzat ere. Eta kontuan hartzen badugu urtez urte egitasmo honen jarraitzeko asmoa dagoela, balorazioa askoz ere positiboagoa izango da oraindik, ohitura on hauek ikasle eta guraso askorengan txertatzen joango baitira poliki-poliki, oharkabean. Aurtengo "literatur hauteskundeen" bozketa apirilaren 4ean egingo da, hau da, aldizkari hau publikatu baino lehen seguru asko. Eta, beharbada, artikulua hau irakurtzen ari zaren horrek dagoeneko badakizu zeintzuk izan diren bozketa horretako emaitzak.

Prozesu guzti honetan bada beste puntu bat garrantzi handikoa eta agian lehenengo esperientzian oso ondo bete ez dena: irakasleak edo tutoreak ikasleek irakurtzen dituzten liburu guztiak irakurrita edukitzea. Aholkuak emateko eta ikaslearen pausoak ongi bideratzeko irakasleak liburu horiek ezagutu egin behar ditu eta irakurrita eduki behar ditu. Hau oso erraza da esaten, baina ez hain samurra egiten. Horregatik, ona izango litzateke zentru bakoltzeko irakasle desberdinen artean liburu horiek denak irakurri eta balorazio bat

eginda edukitzea. Talde lanean errazago beteko dute helburu ideal hau, banaka baino. Ondoren irakaslearen lana ez da izango ikaslearen botoa alde batera edo bestera bideratzea, liburuen aukeran eta ateratzen dituzten ondorioetan laguntzea eta kontraste kritikoa jartzea baino.

Gurasoen parte hartzea, arestian ikusi dugun bezala, oso garrantzitsua izan zen. Ikasle askok eta askok beren gurasoak guztiz inplikaturik ikusi zituzten ekimen honetan eta hori oso lagungarria suertatzen da umearen ohitura on eta positiboaren finkapenerako. Guraso askok umeen bitartez deskubritu dute literatur munduan dagoen xarma eta lilura ezkutu hori. Eta beren umeekin batera bizirik izan dute liburu on batek sortzen duen emozioa eta barne zirrara. Eta guraso eta umeen artean sortzen den "feedback" emozional hau da "humus"ik aberatsena literaturzaletasunaren hazia erne eta haz dadin indarrean euren gogo eta zaletasunen erresuman.

Bozketaren antolaketa

Kontuan hartu behar da ikasle gehienek lehenengo aldiz parte hartzen zutela benetakoa bozketan, batean, urna, lehendakari, idazkari eta guzti.

Sentsazio berezia nabaritzen zen ikasleen artean: urduritasuna, emozioa, erresponsabilitatea, gauzak ongi egin nahia...

Hauteskundeak aurrera eramateko, lehenbiziko errolda egin behar izan zen ikastolaz ikastola, hautesle kopurua zehaztuz eta hauek zerrendetan izendatuz. Ondoren mahaiburuak edo lehendakariak eta laguntzalleak edo begiraleak aukeratu ziren. Botoak eman ondoren papertxo guztiak kontatu eta sailkatu egin behar izan ziren. Lan konplexua eta nekeza umeen artean egiteko, baina denek nahiko gogo onez egin zutena.

Gertaera bitxi bat ere alpatu nahi nuke hemen hauteskunde hauen jatorriasunaz denok jabe galtezen. Etxarri Aranatzek gertatu zen: 5 urteko ikasle bati suertatu zitzaion bere ikastolako mahaiburu edo lehendakari izatea. Ordu bete pasatakoan pentsatu zuten nekaketa egongo zela ume kolttadua eta txanda egitea nahi al zuen galdetzera Joan zitzaizkion. Haserre jarri omen zen umea gutxietsi zutelako. Berak ba omen zekien mahaian egotea tokatu zitzaioela eta

bere eginbeharra bete egingo zuela esan omen zien galdezka joan zitzaizkienei. Gertakizun honek argi eta garbi adierazten du zenbaterainoko kontzientziatz hartu zuten ikasleek bozketa hau.

Ondorengo bozketak hobeak izango al dira oraindik! Eta enbido-txo bat hartu nahi duenarentzat: zergatik ez dira honelako hauteskundeak Euskal Herri osoan egiten?

Bozketaren emaitzak

A maila: 3 urtetik 6 urtera

Hautesleak: 774 Emandako botuak: 588 % 75,97

Libururik gustukoena

1. Teo bilduma
2. Edurne Zuri
3. Txanogorritxo

Egileak

- Violeta Desnou
Klasikoa
Klasikoa

B maila: 6 urtetik 9 urtera

Hautesleak: 1.287 Emandako botuak: 1.271 % 98,76

Libururik gustukoena

1. Miru eta Mara
2. Kikillikon
3. Midasen eraztuna
4. Patxi Errementaria

Egileak

- Iñaki Zubeldia eta Joxean Ormazabal
Anjel Lertxundi eta beste batzuk
Patxi Zubizarreta
J. M. Barandiaran

C maila: 9 urtetik 12 urtera

Hautesleak: 1.327 Emandako botuak: 1.299 % 97,89

Libururik gustukoena

1. Banbulo
2. Fernando amezketarra
3. Manolito Gafotas
4. Hotzikarak

Egileak

- Bernardo Atxaga
Joxean Ormazabal
Elvira Lindo
R. L. Stine

D maila: 12 urtetik 16 urtera

Hautesleak: 1.155 Emandako botoak: 983 % 85,10

Libururik gustukoena

1. Irakasle alu bat
2. Rebeldes
3. Kittano

Egileak

- Xabier Mendiguren Elizegi
Susan Hinton
Joxean Ormazabal